

DOI: 10.31648/an.7801

MODEL REKONSTRUKCJI AKTUALNEGO ZNACZENIA INTERJĘZYKOWYCH LAKUN NA PODSTAWIE PARADYGMATU DYSKURSOLOGICZNEGO

MODEL FOR THE RECONSTRUCTION OF THE ACTUAL MEANING OF INTERLINGUAL LACUNAS BASED ON A DISCOURSE PARADIGM

Karolina Miłosz-Szewczyk

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4331-8089>

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie / Maria Curie Skłodowska University in Lublin

e-mail: karolina.milosz-szewczyk@mail.umcs.pl

Keywords: interlingual lacuna, actual meaning, discourse

Abstract: This paper presents a model for the reconstruction of the actual meaning of interlingual lacunas. Lacunas as lexical units, present in one culture and absent in another, that hinder the reception of texts and cause difficulties in translation. The clarification of their meaning is possible by analysing the discursive contexts and the discourse fragments in which they occur. Based on the discourse paradigm, a model for the reconstruction of the actual meaning has been developed that consists of individual stages of analysis. According to the assumptions of the proposed model, the case study reconstructs the actual meaning of the lacuna *Drachenfutter* in German.

1. Wprowadzenie

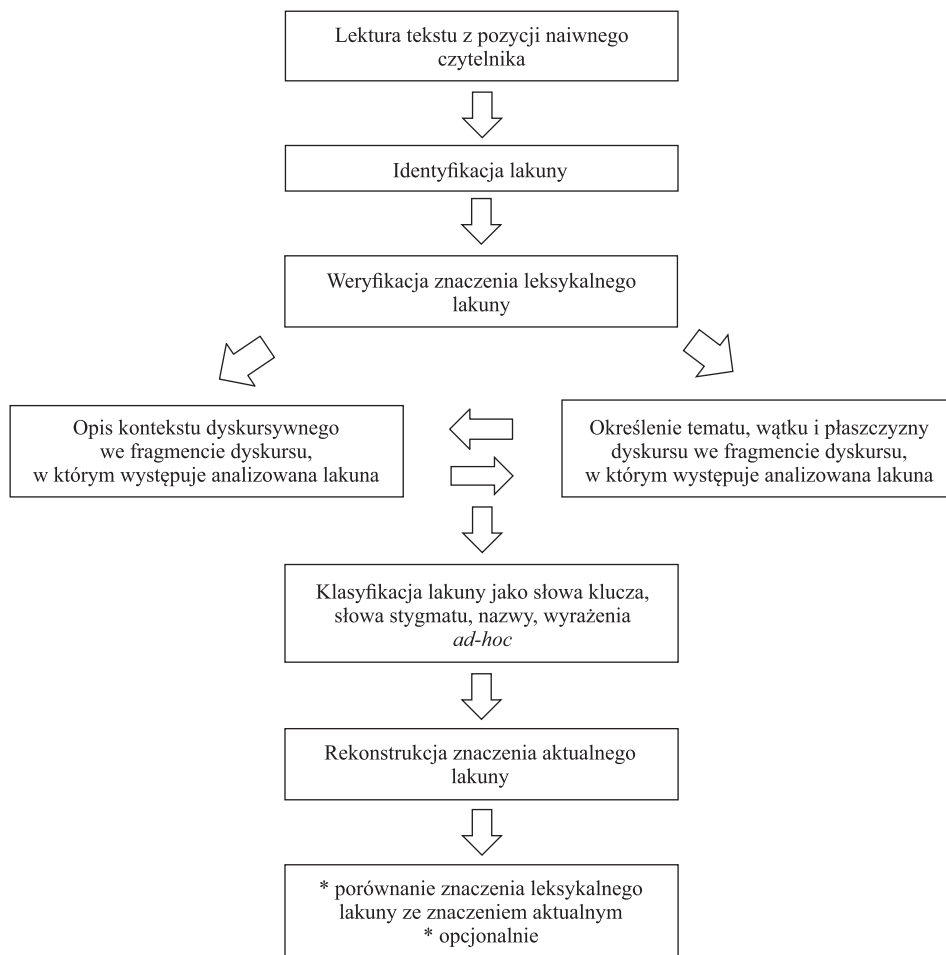
Lakuny interjęzykowe sygnalizują obecność w tekście elementów specyficznych, typowych dla danej kultury, w której ów tekst powstał, które dla innej kultury pozostają nieznanne, obce [Sorokin 1989, 96]. Lakuna jest określeniem

różnic znaczeniowych, które stają się widoczne dopiero w momencie kontaktu interkulturowego, do którego dochodzi przy pomocy tekstów lub w komunikacji werbalnej [Panasiuk, Schröder 2006, 14]. Lakuny utrudniają recepcję obcojęzycznego tekstu, mogą prowadzić zarówno do zakłóceń w komunikacji, jak i do nieporozumień międzykulturowych [Freihoff 2001, 219–220]. Jako jednostki leksykalne lakuny interjęzykowe nie mają jednowyrazowego odpowiednika w kulturze docelowej, przez co przysparzają problemów translatorycznych. Ertelt-Vieth [2006, 66] określa lakuny jako lakuny znaczeniowe [*Bedeutungslakunen*, 2004, 84] i traktuje ich analizę jako odkrywanie, przedstawienie, wyjaśnienie¹. Odkrywanie polega na ukazaniu różnic kulturowych, które rozumiane są jako lakuny interjęzykowe. Przedstawienie lakun polega w niniejszym opracowaniu na zaprezentowaniu ich znaczenia leksykalnego zgodnie z koncepcją słownika Schaedera [1981]. Wreszcie Ertelt-Vieth [2006, 54] postuluje wyjaśnienie lakun, a więc podanie ich znaczenia aktualnego. Znaczenie aktualne, zwane też kontekstowym, tekstowym lub pragmatycznym, jest znaczeniem leksemu w użyciu, w konkretnej sytuacji komunikacyjnej, „(...) jest więc przypisane konkretnej realizacji tekstowej określonego leksemu” [Markowski 2012, 43]. Kontekst determinuje znaczenie aktualne. W niniejszej pracy jest ono rekonstruowane na podstawie analizy fragmentów dyskursu, w których występuje analizowana lakuna. Ponieważ lakunami są elementy (realia, procesy, stany rzeczy) szeroko rozumianego tekstu², które nie odpowiadają doświadczeniom przedstawicieli innej kultury [Ertelt-Vieth 2006, 50], zostały one przeanalizowane w dyskursie. Samo pojęcie dyskursu jest wieloznaczne i rozmyte, definiowane w zależności od sformułowanego celu badawczego. W niniejszym opracowaniu dyskurs rozumiany jest za Bilut-Homplewicz [2013, 28] jako konkretne użycie języka i jego funkcjonowanie w kontekście. Na potrzeby przeprowadzonego badania i sprawdzenia efektywności zaprezentowanego modelu dyskurs potraktowany został jako „używanie tekstów w kontekstach” [Angermuller 2018, 30]. Ponadto jest on językowym konstruktem, zbiorem fragmentów dyskursu powiązanych tematycznie. Spieß [2010, 207] podkreśla, że „nie istnieją żadne przeddyskursywne i stałe znaczenia. Znaczenia kształtują się w dyskursie i są doprecyzowane poprzez kontekst”. Dyskursy determinują zatem powstawanie znaczeń. Angermuller [2018, 29] określa dyskurs jako „społeczną aktywność produkcji znaczenia”, znaczenia zaś podlegają profilowaniu [por. Czachur 2013] w dyskursie. Proces profilowania jest dynamiczny, ponieważ członkowie danej społeczności profilują znaczenia obiektów na podstawie swoich wyobrażeń, poglądów, co jest również powiązane z procesem wartościowania, konstruują systemy orzekania o świecie i o hierarchii wartości [Czachur 2013, 191].

¹ „Aufdecken, Nachzeichnen, Erklären” [Ertelt-Vieth 2006, 66].

² Tekst jako środek komunikacji międzyludzkiej, posiadający określoną funkcję, za pomocą którego realizowane są konkretne cele komunikacyjne, przyjmujący rozmaite formy (tekst pisany, mówiony, multimodalny, etc.).

Zoperacjonalizowany poniżej Model rekonstrukcji aktualnego znaczenia lakun interjęzykowych [Miłosz-Szewczyk 2022, 124] powstał na podstawie paradygmatu dyskursologicznego i ma na celu rekonstrukcję aktualnego znaczenia niemieckojęzycznej lakuny *Drachenfutter*. Znaczenie aktualne i konteksty użycia lakuny przyczyniają się do odtworzenia fragmentu rzeczywistości, którą identyfikuje lakuna, a co za tym idzie do wypełnienia luki w wiedzy. Ponadto zbadana zostanie funkcja lakuny *Drachenfutter* w dyskursie i jej status. Analizowana lakuna występuje w niemieckim dyskursie, w polskim jest zaś nieobecna. Wywodzi się ona z języka potocznego, codziennego, na co wskazuje kwalifikator stylistyczny *pot.* w słownikach, co sytuuje lakunę na płaszczyźnie praktyk codziennych według Jägera [2004]. Analizie dyskursywnej zostaną poddane teksty internetowe, blogi, komentarze, w których wystąpiła wymieniona lakuna, co z kolei sytuuje ją automatycznie na płaszczyźnie mediów Jägera [2004]. Teksty internetowe (artykuły online, komentarze, blogi)

są fragmentami dyskursu, a więc wyselekcjonowanymi tekstami bądź częściami tekstów podejmującymi konkretny temat [Jäger 2004, 170-171] i tworzą dyskurs medialny. Aby zrekonstruować aktualne znaczenie lakuny interjęzykowej, posłużono się modelem.

2. Model rekonstrukcji aktualnego znaczenia lakun interjęzykowych

Pierwszym krokiem jest lektura tekstu z pozycji naiwnego czytelnika, która umożliwi identyfikację lakuny będącej elementem tekstu, fragmentu dyskursu. Wszystko, czego odbiorca obcego tekstu kultury nie rozumie, co wydaje mu się dziwne, wymaga interpretacji i służy jako sygnał obecności w tym tekście elementów specyficznych dla danej kultury narodowej, z której tekst pochodzi. Te elementy Markovina i Sorokin [2006, 22] nazywają lakunami. Zostały one zidentyfikowane jako lakuny i poddane kolejnemu etapowi analizy.

Aby potwierdzić autentyczność lakuny, która może być myloną z luką w wiedzy odbiorcy tekstu, który nie jest aktywnym uczestnikiem dyskursu, zidentyfikowaną lakunę poddano weryfikacji, tzn. jej znaczenie leksykalne, słownikowe zostało sprawdzone w dwujęzycznych (niemiecko-polskich, polsko-niemieckich) słownikach internetowych PONS, DEPL, DIKI, Langenscheidt oraz w leksykonach internetowych i na innych stronach, które definiowały lakunę (w tym przypadku: wiktory.pl, urbandictionary.com). W razie niezalezienia odpowiednika docelowego znaczenie lakuny zostało ponownie sprawdzone w jednojęzycznych słownikach takich jak: niemieckojęzyczne DUDEN i *Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache* (DWDS) oraz polskojęzyczne *Słownik języka polskiego* (SJP), *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP). Przyjęto, że leksem, który nie występował w słownikach, bądź jego definicje były niewystarczające, będzie poddany kolejnym etapom analizy. Definicje leksykalne lakuny zostały przytoczone i zaprezentowane z wykorzystaniem koncepcji słownika Schaedera [1981] składającej się z: reprezentacji, eksplikacji i demonstracji. W ramach reprezentacji podano lakunę w formie podstawowej wraz z rejestrem stylistycznym (język potoczny). Eksplikacja zawiera cytaty definicji leksykalnych ze słowników jedno- i dwujęzycznych opatrzone tłumaczeniem. Demonstracja przedstawia przykłady użycia lakuny w autentycznych tekstach internetowych, tj. artykułach, blogach, komentarzach, w których lakuna używana jest w kontekście.

Kolejnym etapem analizy jest opis kontekstu dyskursywnego we fragmencie dyskursu, w którym występuje analizowana lakuna. Warnke i Spitzmüller [2008, 7] reprezentują pogląd, iż znaczenie jest nadawane w dyskursie, co czyni je specyficznym i wynika z kontekstualizacji. Mówcy i słuchacze wykorzystują znaki werbalne i niewerbalne, aby powiązać to, co zostało powiedziane z wiedzą

zdobytą w wyniku wcześniejszych doświadczeń [Gumperz 1982, 230, za: Glück 1993, 346]. Auer [1999, 174] definiuje kontekstualizację jako wzajemną relację środków wyrazu, znaczenia i zasobów wiedzy umożliwiających interpretację, zaś Busse [2007, 102] jako proces umiejscawiania znaków językowych w przestrzeni wiedzy, uznając dyskurs za płaszczyznę kontekstualizacji. Znaczenie lakun jest dookreślane przez kontekst. Konteksty w poddanych analizie fragmentach dyskursu zostaną odtworzone i zaprezentowane, w wyniku czego ostatecznie zostanie zrekonstruowane znaczenie aktualne lakuny interjęzykowej *Drachenfutter*.

Kolejnym krokiem badawczym jest określenie tematu, wątku i płaszczyzny dyskursu we fragmencie dyskursu, w którym występuje analizowana lakuna. Temat konstytuuje dyskurs [Pędzisz 2012, 240], oddaje główną myśl tekstu bądź fragmentu dyskursu, pokazuje tok myślowy w tekście i jest jego streszczeniem [Kaczmarek 2018, 112]. Wątki dyskursywne to zbiór powiązanych tematycznie fragmentów dyskursu, które mogą się na siebie nakładać, krzyżować się z sobą [Jäger 2004, 160]. Na podstawie wątków dyskursywnych można określić płaszczyznę dyskursu [tamże, 163].

Następnym etapem opisanym w modelu jest klasyfikacja lakuny jako słowa klucza, słowa stygmatu, nazwy, wyrażenia *ad-hoc* oraz rekonstrukcja jej funkcji. Autorzy *Modelu wielopoziomowej lingwistycznej analizy dyskursu* (DIMEAN) – Warnke i Spitzmüller [2008, 26] – postulują badanie inwentarza leksykalnego w ramach analizy dyskursu. Na płaszczyźnie intratekstualnej dokonywana jest analiza jednostek leksykalnych (w tym wypadku lakun), które zgodnie z kryteriami analitycznymi mogą zostać sklasyfikowane w toku analizy dyskursywnej fragmentów dyskursu jako słowa klucze, słowa stygmaty, nazwy i wyrażenia *ad-hoc* wraz z podaniem ich funkcji. Słowa klucze zależą od kontekstu, cechują się szybką zmianą znaczenia oraz dominującym znaczeniem konotacyjnym [Liebert 1994, 4], ponieważ słowa klucze są indywidualnie kontekstualizowane przez uczestników procesu komunikacji. Ponadto identyfikują temat, wskazują na przesłanie tekstu, determinują styl życia, ideały konkretnej społeczności dyskursywnej i danej kultury. Słowa stygmaty określają pejoratywnie osoby, przedmioty, zjawiska [Warnke, Spitzmüller 2008, 26], przy czym jedna grupa jest deprecjonowana, by druga mogła być zaprezentowana pozytywnie [Spitzmüller, Warnke 2011, 144]. Wywołują silne negatywne konotacje i za ich pomocą następuje stygmatyzacja osób. Nazwy odpowiadają toponimom, które wyznaczają granice danej przestrzeni dyskursu, umiejscawiając go pojęciowo i przestrzennie. Zaś wyrażenia *ad-hoc* to formy językowe cechujące się chwilowym charakterem, zależnym od kontekstu [Warnke, Spitzmüller 2008, 26], występujące jednorazowo w dyskursie bądź we fragmencie dyskursu. Możliwe są również klasyfikacje krzyżowe [*Kreuzklassifikationen*, Warnke, Spitzmüller 2008], gdy lakuny mają więcej niż jeden status.

Powyższe kroki prowadzą do rekonstrukcji znaczenia aktualnego lakuny. Na podstawie wyników analiz tekstów tworzących wycinki dyskursu zostanie zrekonstruowane i szczegółowo opisane aktualne znaczenie lakuny *Drachenfutter*.

Opcjonalnym etapem modelu jest porównanie znaczenia leksykalnego lakuny ze znaczeniem aktualnym. Zaprezentowany model to schemat. Kolejność poszczególnych kroków analitycznych nie jest ściśle określona. Zależy ona od obszerności zgromadzonego korpusu. W przypadku dużej liczby tekstów poddanych analizie kolejność realizowanych kroków może ulec zmianie. W pierwszej kolejności można wówczas określić temat, wątek i płaszczyzny dyskursu we fragmentach dyskursu. Następnie zaś opisać kontekst dyskursywny. Model ten jest uniwersalny i może być stosowany w odniesieniu do innych języków w różnych konstelacjach par językowych.

3. Analiza kontekstów dyskursywnych

das Drachenfutter³ (pot.) – DUDEN, PONS, Langenscheidt, DEPL: brak korpusu; DIKI: „prezent na przeprosiny dla partnerki lub żony”; Wiktionary⁴: „czekoladki lub kwiaty dla teściowej lub żony po kłótni; *dosł.* żarcie dla smoka”; Joemonster⁵: „w praktyce jest to prezent ofiarowywany przez jednego ze współmałżonków drugiemu po ostrej kłótni”. Na stronie internetowej urbandictionary.com⁶ z kwietnia 2010 roku widnieje angielska definicja lakuny *Drachenfutter* jako definicja na czasie „Top definition”:

Drachenfutter⁷ is a gift or some other form of peace offering used by a husband or boyfriend in order to appease an angry woman or girlfriend. Used primarily in cities where there is a significant population of German origin⁸.

Z powyższej definicji wynika, że *Drachenfutter* jest prezentem lub inną formą pojednania, wręczanym przez męża lub chłopaka, by uspokoić rozgniewaną żonę bądź dziewczynę. Pojęcie to jest stosowane głównie w miastach, w których występuje liczna grupa ludności niemieckiej. Jako przykład użycia lakuny przytoczono następujące zdanie: „Since Jack forgot Madeline’s birthday and went out with her older sister, she will punish him by withholding affection until

³ „Drachenfutter” to również tytuł pierwszego filmu fabularnego Jana Schütte. Niniejszy artykuł nie odnosi się do filmu i jego fabuły, ponieważ analizuje znaczenie lakuny jako prezentu ofiarowanego w ramach przeprosin.

⁴ <https://pl.wiktionary.org/wiki/Drachenfutter> [Dostęp 5 VII 2021].

⁵ <https://joemonster.org/art/24929/Zagraniczne%20s%C5%82owa,%20kt%C3%B3rych%20nie%20ma%20w%20j%C4%99zyku%20polskim> [Dostęp 5 VII 2021]. (dostęp: 5.07.2021).

⁶ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=drachenfutter> [Dostęp 6 VII 2021].

⁷ Lakuna została wytluszczone przez autorkę w cytowanych tekstach.

⁸ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=drachenfutter> [Dostęp 6 VII 2021].

he expresses sufficient repentance with some appropriate **drachenfutter**⁹. Opisuje ono sytuację, w której mężczyzna zapomniał o urodzinach kobiety i wyszedł z jej starszą siostrą, ona zaś chce go ukarać, trzymając go na dystans do czasu, aż wyrazi wystarczającą skruchę za pomocą *Drachenfutter*.

Przykłady użycia lakuny *Drachenfutter* w dyskursie:

- 1) W tygodniku „Die Zeit” nr 7 opublikowano 15 lutego 1988 roku następujący fragment dyskursu:

[1.] **Drachenfutter** hießen früher die Blumen, die man in der Kneipe kaufte, um die Frau daheim zu beruhigen und die Nudelrolle zu polstern¹⁰.

Z cytatu wynika, że *Drachenfutter* było utożsamiane z kwiatami, które można było kupić w pubie, gdzie prawdopodobnie znajdowała się osoba wręczająca *Drachenfutter*. Kwiaty miały uspokoić kobietę, która czekała w domu z wałkiem. Ponadto miały one chronić przed rękoczynami. Wątkiem dyskursywnym poruszonym we fragmencie dyskursu są *relacje między kobietą a mężczyzną*, odnosi się on konkretnie do codziennej sytuacji, w której znajduje się para i w której należy użyć *Drachenfutter*. W analizowanym fragmencie dyskursu lakuna *Drachenfutter* ma status słowa klucza, ponieważ określa temat fragmentu, zaś inne informacje odnoszą się do niej.

- 2) W berlińskim dzienniku „Der Tagesspiegel”¹¹ opublikowano 13 sierpnia 2000 roku następujący fragment dyskursu:

[2.] Doch dafür braucht er etwas **Drachenfutter**, das er den SPD-Urviechern hinschmeißen kann.

Z cytatu wynika, że osoba płci męskiej („er”) osiągnie wyznaczony przez siebie cel tylko wtedy, gdy będzie miała *Drachenfutter*, który będzie mogła dać członkom Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD) – autor tekstu określa ich mianem „Urviecher”¹², oznaczającego potocznie i żartobliwie osoby naiwne. Lakuna *Drachenfutter* nabiera nowego znaczenia. Tym razem nie odnosi się do wątku dyskursywnego *relacje między kobietą a mężczyzną*, lecz do *kształtowania sceny politycznej*, czyli wątku usytuowanego na płaszczyźnie polityki. Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy osoba wręczająca *Drachenfutter* i osoba go przyjmująca pochodzą z tej samej czy przeciwnej partii. W analizowanym fragmencie lakuna ma status słowa klucza, gdyż odnosi się do tematu tekstu. Przypuszczalnie *Drachenfutter* traktowany jest jako forma pojednania i złagodzenia zaistniałych okoliczności, umożliwiająca realizację założonych celów.

⁹ Tamże.

¹⁰ Źródło: DWDS, brak dostępu do pełnej wersji tekstu, 12 VII 2021. Podjęta została jednak próba analizy fragmentu dyskursu w skali mikro (zdanie).

¹¹ Źródło: DWDS, brak dostępu do pełnej wersji tekstu, 12 VII 2021.

¹² DUDEN: „urwüchsiger, drolliger, etwas naiver Mensch; Original”.

3) Na stronie internetowej www.thelokal.de¹³ zamieszczono 30 stycznia 2020 fragment pt. „German word of the day: Das **Drachenfutter**”.

[3.] What does it mean? This compound word is one of those ‘only in German’ words that captures a life experience. Der Drache translates to the “dragon”, and Das Futter translates to “the feed or fodder”. Das Drachenfutter literally means “the dragon food”. (...) Das Drachenfutter is the term used to describe the chocolate, flowers, or other treats that one might pick up on the way home from the bar when he or she starts to feel guilty about the one beer with friends that turned into an entire night out. The Drachenfutter is a treat meant to mitigate the angry reaction from your dragon, er, beloved¹⁴.

We fragmencie dyskursu posłużono się dokładnym tłumaczeniem lakuny *Drachenfutter* na język angielski – „jedzenie dla smoka” – by wytłumaczyć jej znaczenie. Zaznaczono, że *Drachenfutter* jest jednym z tych słów, które występują tylko w języku niemieckim („one of those ‘only in German’ words”) oraz że opisuje doświadczenie życiowe („captures a life experience”). Lakuna *Drachenfutter* oznacza czekoladę, kwiaty lub inne smakołyki, które można wziąć w drodze do domu z baru, jeśli dana osoba czuje się winna, gdy wyjście na jedno piwo z przyjaciółmi zamieniło się w całą noc poza domem („chocolate, flowers, or other treats that one might pick up on the way home from the bar when he or she starts to feel guilty about the one beer with friends that turned into an entire night out”). *Drachenfutter* jest smakołykiem mającym złagodzić gniewną reakcję „smoka”, będącym ironicznym określeniem ukochanej („treat meant to mitigate the angry reaction from your dragon, er, beloved”). Pod wyjaśnieniem słowa dnia („German word of the day”) podano następujące przykłady jego użycia:

Example Sentences:

*Ich muss in den Späti gehen und meiner Frau etwas **Drachenfutter** kaufen.* (I must go into the late night shop and buy some dragon food for my wife.)

*Schokolade ist bei weitem das beste **Drachenfutter**.* (Chocolate is by far the best dragon food)¹⁵.

Z przykładów użycia wynika, że *Drachenfutter* jest najczęściej kupowany w późnych godzinach nocnych i wręczany głównie kobiecie. Co więcej, czekolada jest uważana za najlepszy *Drachenfutter*. Omówiony fragment dyskursu wpisuje się w wątek dyskursywny *relacje między kobietą a mężczyzną*, który jest realizowany na płaszczyźnie praktyk codziennych. Lakuna ma status słowa kluczowego w analizowanym fragmencie dyskursu, gdyż wskazuje na jego temat oraz informacje odnoszące się do analizowanej lakuny.

¹³ <https://www.thelokal.de/20200130/german-word-of-the-day-das-drachenfutter> [Dostęp 10 VII 2021].

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

- 4) Użytkownik „Nachtigaller” umieścił na stronie www.mundmische.de¹⁶ następujący wpis:

[4.] **Drachenfutter**: Pralinen, die Mann seiner Lebensgefährtin bei alkoholisiertem Zuspätkommen mitbringt,

który został następująco skomentowany przez użytkownika „Carilian”:

ich kannte **Drachenfutter** immer nur als Pralinen (oder sonstiges Naschwerk) für die Schwiegermutter....

Drachenfutter postrzegane jako czekoladki dla partnera życiowego uzupełnione zostało o przekonanie internauty, który zna to pojęcie z własnego doświadczenia, że jest ono wręczane teściowej. Dla niego lakuna *Drachenfutter* oznacza słodczyce, którymi obdarowuje się teściową. Lakuna tematyzuje wątek dyskursywny relacje między kobietą a mężczyzną i sytuuje ją na płaszczyźnie praktyk codziennych. Może to być, zgodnie z komentarzem, relacja między zięciem a teściową. Lakuna *Drachenfutter* ma status słowa klucza w omawianym fragmencie dyskursu, ponieważ znajduje się w centrum rozważań, a odpowiedź internauty w formie komentarza odnosi się bezpośrednio do lakuny.

- 5) Na stronie internetowej dw.com¹⁷ w kategorii *Word of the week* Helen Whittle zamieściła 8 maja 2012 roku wpis pt. „**Drachenfutter**. Fearing a reprimand for your drunken antics?”:

[5.] We’ve all been there: You promise your nearest and dearest you’ll be back home at a reasonable hour after a “quick” drink with friends or work colleagues. Then after the second, third or fourth beer you lose track of time – or simply don’t care anymore. As you drunkenly stumble home, your guilty conscience kicks in, and the prospect of a tongue-lashing as you falter through the front door becomes real. Well, next time think about taking some *Drachenfutter* as a form of damage limitation. *Drache* simply translates as dragon in German, while *Futter* is animal feed. You can probably work out the rest! Or take a look at the somewhat gender-biased [sic!] German definition for *Drachenfutter*: Chocolates, brought by a man for his wife when coming home too late, and too drunk, from the pub. Easy¹⁸.

Fragment dyskursu opisuje sytuację, w której ktoś obiecuje bliskiej osobie, że wróci do domu o rozsądnej porze po konsumpcji alkoholu z przyjaciółmi lub kolegami z pracy. Po późnym powrocie ma jednak wyrzuty sumienia i jest świadomy kłopotów, które czekają go na miejscu. Powinien więc pamiętać, by następnym razem wziąć *Drachenfutter*, aby złagodzić sytuację. Należy zauważyć, że dla autora niemiecka definicja *Drachenfutter* jest specyficzna dla płci. Mężczyzna przynosi czekoladki swojej żonie, kiedy wraca późno

¹⁶ <https://www.mundmische.de/bedeutung/4955-Drachenfutter> [Dostęp 10 VII 2021].

¹⁷ <https://www.dw.com/en/drachenfutter/a-15912189> [Dostęp 10 VII 2021].

¹⁸ Tamże.

z pubu po nadmiernej konsumpcji alkoholu. Autor tekstu przedstawia sytuację z życia codziennego. Wątkiem dyskursywnym, który tworzy ten fragment dyskursu, są *relacje między kobietą a mężczyzną* usytuowane na płaszczyźnie dyskursu praktyk codziennych. Fragment odnosi się do sytuacji, w której jest używany *Drachenfutter* oraz do jego funkcji, jaką jest pojednanie. Lakuna pojawia się w tytule analizowanego fragmentu dyskursu oraz tematyzuje relacje damsko-męskie, przez co został jej nadany status słowa klucza.

Z analizy tekstów nr 1-5 wynika, że lakuna *Drachenfutter* wpisuje się w wątek *relacje między mężczyzną a kobietą* (teksty nr 1, 3-5) oraz w wątek *kształtowanie sceny politycznej* (tekst nr 2). Wątki te są usytuowane na płaszczyznach dyskursu praktyk codziennych (teksty 1, 3-5) i polityki (tekst nr 2). Tematem fragmentów dyskursu jest rodzaj *Drachenfutter*, do którego należą przede wszystkim smakołyki, takie jak praliny, czekolada, ale także kwiaty. *Drachenfutter* jest zazwyczaj wręczane żonie, partnerce, ale także teściowej, co czyni lakunę charakterystyczną dla płci żeńskiej. Sytuacje, w których wręcza się *Drachenfutter*, to długi pobyt poza domem, nadmierna konsumpcja alkoholu lub zapomnienie o urodzinach. *Drachenfutter* jest dawany w celu rozluźnienia napiętej atmosfery, uspokojenia kobiety i spowodowania pojednania. We wszystkich poddanych analizie fragmentach dyskursu lakuna ma status słowa klucza. Wskazuje na temat fragmentu, zaś wokół niej gromadzone są informacje, które tworzą kontekst i uwypuklają aktualne znaczenie lakuny. Nie stwierdzono statusu słowa stygmatu, nazwy ani wyrażenia *ad-hoc*. Lakuna *Drachenfutter* według słownikowego rejestru stylistycznego zaliczana jest do leksemów potocznych, należy więc do słownictwa życia codziennego. We fragmentach dyskursu, tj. w dyskursie medialnym, lakuna występuje jednak zarówno na płaszczyźnie praktyk codziennych, jak i polityki.

4. Znaczenie leksykalne i aktualne lakuny *Drachenfutter*

W tabeli 1 zestawione zostało znaczenie leksykalne lakuny *Drachenfutter* ze znaczeniem aktualnym będącym syntezą analiz.

Definicja lakuny w słowniku internetowym DIKI jest zbyt ogólna, nie określa rodzaju *Drachenfutter* ani powodu czy funkcji jego wręczania. Wskazane byłoby uzupełnienie definicji tak, aby była ona kompletna. W definicjach leksykalnych podkreślono jednak, że *Drachenfutter* jest wręczany kobiecie przez mężczyznę, co czyni znaczenie lakuny specyficznym dla płci i co zostało potwierdzone w analizie fragmentów dyskursu. Wykazała ona również, że powodem wręczania *Drachenfutter* jest długi pobyt poza domem i nadmierna konsumpcja alkoholu. Definicje leksykalne jako powód podają kłótnię, po której

Tabela 1. Znaczenie leksykalne i aktualne lakuny *Drachenfutter*

Lakuna	Znaczenie leksykalne	Znaczenie aktualne
Drachenfutter	<ul style="list-style-type: none"> • DIKI: „prezent na przeprosiny dla partnerki lub żony” • joemonster.org: „w praktyce jest to prezent ofiarowywany przez jednego ze współmałżonków drugiemu po ostrej kłótni” • wiktionary.pl: „czekoladki lub kwiaty dla teściowej lub żony po kłótni; <i>dost.</i> żarcie dla smoka” • urbandictionary.com: „<i>Drachenfutter</i> is a gift or some other form of peace offering used by a husband or boyfriend in order to appease an angry woman or girlfriend. Used primarily in cities where there is a significant population of German origin” [Tłumaczenie: <i>Drachenfutter</i> jest prezentem lub inną formą pojednania stosowaną przez męża lub chłopaka w celu uspokojenia rozgniewanej kobiety lub dziewczyny. Pojęcie używane głównie w miastach, gdzie jest duża liczba ludności pochodzenia niemieckiego]. • PONS, DUDEN, Langenscheidt, DEPL: brak korpusu 	Łakocie (praliny, czekolada) lub kwiaty wręczone zazwyczaj kobiecie (małżonce, partnerce, teściowej) z powodu dłuższego pobytu poza domem, nadmiernej konsumpcji alkoholu, zapomnienia o urodzinach, by załagodzić napiętą atmosferę, uspokoić kobietę lub w celu pogodzenia się

Źródło: opracowanie własne

Drachenfutter jest ofiarowywane jako prezent na przeprosiny. Wskazane byłoby rozszerzenie istniejących definicji leksykalnych o funkcję lakuny. *Drachenfutter* wręczany jest mianowicie w celu złagodzenia napiętej atmosfery, pogodzenia się lub uspokojenia. Słowniki takie jak PONS, DUDEN, Langenscheidt, DEPL powinny dodać lakunę *Drachenfutter* i jej znaczenie do haseł słownikowych, ponieważ leksem ten jest obecny w toczonym dyskursie.

5. Podsumowanie

Analiza udowodniła, że konteksty dyskursywne, tematy, wątki dyskursywne, wydarzenia dyskursywne i status lakuny są źródłem aktualnego znaczenia, za pomocą którego lakuna może zostać wyjaśniona. Znaczenie lakuny można zidentyfikować i zrekonstruować, analizując jej użycie w dyskursie. Dzięki Modelowi rekonstrukcji aktualnego znaczenia możliwe jest zatem wyjaśnienie lakun interjęzykowych. Z przeprowadzonych analiz wynika, że niemieckojęzyczna lakuna *Drachenfutter* występuje w anglojęzycznych tekstach, co świadczy o obecności typowo niemieckich zjawisk również w anglojęzycznym dyskursie. Jest ona określeniem pewnego zjawiska, działania, które dotyczy realiów niemieckojęzycznego społeczeństwa. Za pomocą lakuny *Drachenfutter* opisany jest styl życia obecnego społeczeństwa. Różnorodność tematyczna świadczy o szerokiej palecie kontekstów, w jakich używana jest lakuna, oraz o tematycznych powiązaniach z innymi dyskursami, a także o dynamicznym tematycznym charakterze dyskursu. Na podstawie lektury i analizy tematycznie powiązanych tekstów możliwa jest rekonstrukcja znaczenia danej lakuny,

co podkreśla językowy potencjał dyskursu. Znaczenie jest uwarunkowane kontekstem i tylko w kontekście możliwe jest uchwycenie i opisanie znaczenia lakuny. W ramach realizacji poszczególnych etapów modelu określono na podstawie wspólnych tematów wątki dyskursywne, które dotyczą głównych tematów społecznych. Tematy i wątki zostały przyporządkowane płaszczyznom dyskursu. Na wstępie usytuowano lakunę *Drachenfutter* z języka potocznego na płaszczyźnie praktyk codziennych [Jäger 2004] oraz mediów i przypisano dyskursowi medialnemu z powodu faktu, iż występowała ona w tekstach internetowych, blogach, komentarzach. Analiza wykazała, że lakuna *Drachenfutter* z języka codziennego występuje również na płaszczyźnie polityki, co świadczy o szerszym spektrum jej użycia. Potwierdzona została teza Jägera [2004, 166], że płaszczyzny dyskursu przeplatają się (*Diskursstrangverschränkung*). Lakuny uważane są za elementy dyskursu, który jest toczony na różnych płaszczyznach. Ponadto status słowa klucza mogą mieć lakuny w konkretnym fragmencie dyskursywnym, w którym występują. Lakunie *Drachenfutter* został nadany status słowa klucza, gdyż występowała ona w tytułach tekstów, pojawiała się wielokrotnie w tekście, streszczała ideę i treść tekstu, wskazywała na temat fragmentów dyskursu. Lakuna ze statusem słowa klucza determinuje styl życia danej kultury i wspólnoty dyskursywnej, ponadto lakuna jako słowo klucz zachęca do dyskusji na forach internetowych, w komentarzach.

Zaprezentowane wyniki, czyli aktualne znaczenie niemieckojęzycznej lakuny *Drachenfutter*, mogą być wykorzystane przez tłumaczy pisemnych, ustnych w przekładach w celu znalezienia odpowiedniego ekwiwalentu i lepszego zrozumienia obcej rzeczywistości kulturowej. Co więcej, leksykografowie mogą wykorzystać znaczenia aktualne lakun (odpowiednio sformułowane) do rozszerzenia, uzupełnienia, aktualizacji, a nawet skorygowania definicji słownikowych, by oddawały one językową i kulturową specyfikę lakuny. Lakuny wykazują również potencjał dla kontrastywnej analizy dyskursu. Możliwe jest porównanie słownictwa w paralelnych, jednolitych tematycznie dyskursach dwóch społeczności językowych i dyskursywnych w celu szukania odpowiedników lakun w języku docelowym w równoległych tekstach kultury.

Bibliografia

Źródła

- <https://pl.wiktionary.org/wiki/Drachenfutter> [Dostęp 5 VII 2021].
<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=drachenfutter> [Dostęp 6 VII 2021].
<https://joemonster.org/art/24929/Zagraniczne%20s%C5%82owa,%20kt%C3%B3rych%20nie%20ma%20w%20j%C4%99zyku%20polskim> [Dostęp 5 VII 2021].
<https://www.thelocal.de/20200130/german-word-of-the-day-das-drachenfutter> [Dostęp 10 VII 2021].
<https://www.mundmische.de/bedeutung/4955-Drachenfutter> [Dostęp 10 VII 2021].
<https://www.dw.com/en/drachenfutter/a-15912189> [Dostęp 10 VII 2021].

Słowniki

- DEPL – *Słownik online niemiecko-polski, polsko-niemiecki*. W: <http://www.depl.pl> [Dostęp 10 VII 2021].
- DIKI – *Multimedialny słownik niemieckiego online*. W: <http://www.diki.pl/sownik-niemieckiego> [Dostęp 10 VII 2021].
- DUDEN – *Deutsches Universalwörterbuch online*. W: <https://www.duden.de> [Dostęp 10 VII 2021].
- DWDS – *Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache*. W: <https://www.dwds.de/> [Dostęp 12 VII 2021].
- LANGENSCHIEDT – *Słownik internetowy*. W: <https://pl.langenscheidt.com/niemiecki-polski> [Dostęp 10 VII 2021].
- PONS – *Słownik online*. W: <https://de.pons.com> [Dostęp 10 VII 2021].
- SJP – *Słownik języka polskiego*. W: <https://sjp.pl/> [Dostęp 10 VII 2021].
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*. W: <https://www.wsjp.pl/> [Dostęp 10 VII 2021].

Literatura

- Angermüller Johannes. 2018. *Analiza dyskursu «po strukturalizmie»*. W: *Analiza dyskursu w badaniach szkolnictwa wyższego*. Red. Ostrowicka H. Warszawa: Sedno: 29-56.
- Auer Peter. 1999. *Sprachliche Interaktion. Eine Einführung anhand von 22 Klassikern*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Bilut-Homplewicz Zofia. 2013. *Między wieloznacznością a uprecyzjowaniem pojęcia „dyskurs”. Miejsce tekstu w germanistycznych ujęciach dyskursu*. „Stylistyka” XXII: 27-46.
- Busse Dietrich. 2007. *Diskurslinguistik als Kontextualisierung: Methodische Kriterien. Sprachwissenschaftliche Überlegungen zur Analyse gesellschaftlichen Wissens*. W: *Diskurslinguistik nach Foucault. Theorie und Gegenstände*. Hrsg. Warnke I. Berlin – New York: Walter de Gruyter: 81-105.
- Czachur Waldemar. 2013. *Das diskursive Weltbild und seine kognitionstheoretische Fundierung in der Diskurslinguistik*. „Studia Germanica Gedanensia” nr 29: 186-197.
- Ertelt-Vieth Astrid. 2006. *Weiterentwicklung des Lakunen-Modells und der Lakunen-Theorie: axiologische Lakunen, Dreiteilung des Modells, Symbole*. W: *Lakunen-Theorie. Ethnopsycholinguistische Aspekte der Sprach- und Kulturforschung*. Hrsg. Panasiuk I., Schröder H. Berlin: LIT: 49-72.
- Freihoff Roland. 2001. *Kernfragen der Übersetzerausbildung. Curriculumentwicklung – Praxis und Theorie der Translation*. „Acta Wasaensia” No. 95 Sprachwissenschaft Kommunikation 19. Vaasa: Universitas Wasaensis.
- Glück Helmut. 1993. *Metzler Lexikon Sprache*. Stuttgart – Weimar: J.B. Metzler.
- Gumperz John. 1982. *Discourse strategies*. UK: Cambridge University Press.
- Jäger Siegfried. 2004. *Kritische Diskursanalyse. Eine Einführung*. Münster: Unrast-Verlag.
- Kaczmarek Dorota. 2018. *Binationale Diskursanalyse. Grundlagen und Fallstudien zum deutsch-polnischen medialen Gegendiskurs*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Liebert Wolf-Andreas. 1994. *Das analytische Konzept Schlüsselwort in der linguistischen Tradition. Arbeiten aus dem Sonderforschungsbereich 245 Sprache und Situation*. Heidelberg – Mannheim: Sonderforschungsbereich 245.
- Markovina Irina, Sorokin Jurij. 2006. *Systematisierungsvergleich linguistischer und kultureller Lakunen*. W: *Lakunen-Theorie. Ethnopsycholinguistische Aspekte der Sprach- und Kulturforschung*. Hrsg. Panasiuk I., Schröder H. Berlin: LIT: 21-34.
- Markowski Andrzej. 2012. *Wykłady z leksykologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Miłosz-Szewczyk Karolina. 2022. *Interlinguale Lakunen in Diskursen. Eine empirische Studie anhand von ausgewählten deutschen und polnischen Textbeispielen*. Lubliner Beiträge zur Germanistik und Angewandten Linguistik Bd. 15. Berlin et al.: Peter Lang.
- Panasiuk Igor, Hartmut Schröder. 2006. *Thematische Einleitung: Ethnopsycholinguistik. W: Lakunen-Theorie. Ethnopsycholinguistische Aspekte der Sprach- und Kulturforschung*. Hrsg. Panasiuk I., Schröder H. Berlin: LIT: 13-18.
- Peździsz Joanna. 2012. *Diskursthema und Themen im Diskurs. Zur thematischen Profilierung der diskursiven Wirklichkeit*. „Tekst i Dyskurs = Text und Diskurs” nr 5: 231-247.
- Schaeder Burkhard. 1981. *Lexikographie als Praxis und Theorie*. Reihe germanistische Linguistik 34. Tübingen: Niemeyer.
- Sorokin Jurij. 1989. *Tëorija lakun i optimizacija mežkul'turnogo obščeniija*. W: *Edinicy jazyka i ich funkcionirovanije. Mežvuzovskij sbornik naučnych trudov*. Vyp. 4. Izdarëlstvo Saratovskogo univërsitëta (*Lakunen-Theorie und Optimalisierung interkultureller Kommunikation*). In: *Sprachliche Einheiten und ihre Funktionierung*.
- Spieß Constanze. 2010. *Lingwistyczna analiza dyskursu jako analiza wielopoziomowa. Przyczynek do problematyki wielowymiarowego opisu dyskursów z perspektywy praktyczno-naukowej*. „Tekst i Dyskurs = Text und Diskurs” nr 3: 199-220.
- Spitzmüller Jürgen, Warnke Ingo H. 2011. *Diskurslinguistik. Eine Einführung in Theorien und Methoden der transtextuellen Sprachanalyse*. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- Warnke Ingo H., Spitzmüller Jürgen. 2008. *Methoden und Methodologie der Diskurslinguistik – Grundlagen und Verfahren einer Sprachwissenschaft jenseits textueller Grenzen*. W: *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. Hrsg. Warnke I.H., Spitzmüller J. Berlin – New York: Walter de Gruyter: 3-54.